СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ
Факултет „Производствен и търговски бизнес“
Катедра „Аграрна икономика“

МЕЖДУНАРОДНА
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
Доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов
Председател:
Доц. д-р Марина Николова – Ръководител катедра „Аграрна икономика“
Членове:
Доц. д-р Маруся Линкова
Доц. д-р Виолета Блажева
Доц. д-р Наталия Неделчева
Гл. ас. д-р Радка Ненова
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
Ас. д-р Пламен Петров
Докторант Боряна Георгиева

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р ик. н. Сергей Горлов (Русия)
Членове:
Проф. д-р ик. н. Сергей Охрименко (Молдова)
Проф. д-р ик. н. Антонина Ряховская (Русия)
Проф. д-р Маджди Осман (Египет)
Проф. д-р Нидал Шабан (Ирак)
Проф. д-р Dragan Petrovic (Сърбия)
Проф. д-р Sonja Jovanovic (Сърбия)
Доц. д-р Йоана Панагорец (Румъния)
Доц. д-р Марина Николова (България)
Доц. д-р Маруся Линкова (България)
Доц. д-р Bahodirjon Nosirov (Узбекистан)
Доц. д-р Ziyoydin Israilov (Узбекистан)

Научен секретар:
Доц. д-р Маруся Линкова
Технически секретар – Мария Чонова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1762-3

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. д-р Марина Николова, Доц. д-р Маруся Линкова
ТРИДЕСЕТ И ПЕТ ГОДИНИ КАТЕДРА
“АГРАРНА ИКОНОМИКА”.....7

Организация и управление на инвестициите и иновациите в агросектора

Профессор, доктор экономических наук Ряховская Антонина Николаевна
СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО РОССИИ: ВОЗМОЖНОСТИ
ДЛЯ ОПЕРЕЖАЮЩЕГО РАЗВИТИЯ.....25

Doctor of Science, Professor Sergei Mihajlovic Gorlov, Gorshenin Alexander Yuryevich, Assistant professor, Syromyatnikov Denis Aleksandrovich
МЕТОДОЛОГИЯ АНАЛИЗА ПРОБЛЕМ УПРАВЛЕНИЯ
РАЗВИТИЕМ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА 40

Dr. Abduaziz Abduvasikov, Dr. Bahodirjon Nosirov
THE EVOLUTION OF AGRICULTURAL MARKETS
OF UZBEKISTAN 48

Доц. д-р Гена Велковска
ЕКОЛОГИЧНАТА ОЦЕНКА И ОЦЕНКАТА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА В КОНТЕКСТА
НА СТРОИТЕЛСТВОТО ВЪРХУ ЗЕМЕДЕЛСКИ ТЕРИТОРИИ.....56

Доц. д-р Искра Маринова Пантелеева
НАУЧНА И ИНОВАЦИОННА ПОЛИТИКА – НЯКОИ
СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ.....63

Доц. д-р Виолета Блажева
КРИЗИТЕ В АГРАРНИЯ СЕКТОР 70

Гл. ас. д-р Радка Ненова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНОВАЦИИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
ОТ ЧЕТВЪРТО ПОКОЛЕНИЕ 76

Гл. ас. д-р Елица Лазарова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛАГАНЕ ТЕОРИЯТА
НА ОГРАНИЧЕНИЯТА В АГРОБИЗНЕСА 82

Гл. ас. д-р Явор Станев
СЕЛСКОТО И ГОРСКОТО СТОПАНСТВО
В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 91

Гл. ас. д-р Милен Динков
ИНОВАЦИИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНКУРЕНТНО
И ПРИОБЩАВАЩО ЗЕМЕДЕЛИЕ 97

Доктор по икономика Михаил Билев
ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНОСИ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ В БЪЛГАРИЯ 105

Докторант Валери Велковски
ПАРЦЕЛАРНИТЕ ПЛАНОВЕ И ТЯХНАТА РОЛЯ
В АГРОУСТРОЙСТВЕНИТЕ МЕРОПРИЯТИЯ 114

Студент Веселин Иванов
СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ РАЗВИТИЕТО
НА ФАМИЛНОТО ЗЕМЕДЕЛСКО СТОПАНСТВО 123

Предприемачески инициативи и възможности за диверсификация в агробизнеса

Доц. д-р Теодора Филипова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ТЪРГОВСКИ
КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 133

Доц. д-р Христо Сирашки
ТВОРЧЕСТВОТО В ИНОВАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ 139

Доц. д-р Галина Тодорова
СЕЛСКОСТОПАНСКАТА АВИАЦИЯ-АКТИВЕН ПОМОЩНИК ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО В РЕГИОН ПЛЕВЕН 145

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА РАПИЦА 152

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ДОХОДИТЕ - НЕОБХОДИМОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКА УСТОЙЧИВОСТ 158

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ ЗНАЧЕНИЕТО НА ТУРИЗМА ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 163

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ЛОГИСТИЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 170

Ас. д-р Любомира Тодорова
РЕЛАЦИЯ МЕЖДУ ЛОЗОВИТЕ НАСЪЖДЕНИЯ, ВИНОПРОИЗВОДСТВОТО И ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ 176

Ас. д-р Павлин Павлов
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА АЛТЕРНАТИВЕН ТУРИЗЪМ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 182

Финансово-счетоводни аспекти и социално застрахователна защита в селското стопанство

Проф. д-р Андрей Захариев, д-р по ик. Ивайло Маринов
БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ ПО ПЪТЯ НА РАСТЕЖА И КОНВЕРГЕНЦИЯТА – СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И ОЦЕНКА 191

Проф. д-р Атанас Атанасов
ЗЕМЕДЕЛСКИЯТ СЧЕТОВОДЕН ОТЧЕТ КАТО НЕОБХОДИМА БАЗА ОТ ДАННИ ЗА ЦЕЛИТЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ 200

Доц. д-р Иванка Димитрова, д-р Диана Янкова
СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО И ОЦЕНКАТА НА ЗЕМЕДЕЛСКАТА ПРОДУКЦИЯ 208

Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА КВОТИ ЗА ЕМИСИИ НА ПАРНИКОВИ ГАЗОВЕ.....216

Доц. д-р Диана Крумова
ВЪПРОСИ НА КОМПЮТЪРНОТО СЧЕТОВОДСТВО В СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 222

Доц. д-р Венцислав Вечев
ОСОБЕНОСТИ ПРИ ОЦЕНЯВАНЕТО НА ПРЕДОСТАВЕНИТЕ ОБЕЗПЕЧЕНИЯ ОТ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ В БАНКИТЕ.....228

Ас. д-р Пламен Петров
РОЛЯТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР В СИСТЕМАТА НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА.....235

Докторант Станислав Шишманов
ПЛАТЕЖНО ПОСРЕДНИЧЕСТВО НА ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ ПРИ УРЕЖДАНЕ НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ И ДЪРЖАВНИЯ И ОБЩИНСКИТЕ БЮДЖЕТИ.....241

Маркетинг, дистрибуция и търговия със селскостопански продукти

Доц. д-р Пенка Горанова
РЕКЛАМНА КАМПАНИЯ НА ФИРМА “ЖИТАРА” ООД.....251

Доц. д-р Марина Николова
СЪСТОЯНИЕ НА ПАЗАРА НА ЗЕМЕДЕЛСКИ ЗЕМИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 261

Доц. д-р Симеонка Петрова
ВЛИЯНИЕ НА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯТА НА АГРАРНОТО
ПРОИЗВОДСТВО ВЪРХУ АСОРТИМЕНТНОТО
ПРЕДЛАГАНЕ 273

Доц. д-р Петранка Мидова
ПАЗАРЪТ НА СЛЪНЧОГЛЕДОВО ОЛИО – АНАЛИЗИ
И ПЕРСПЕКТИВИ.....281

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ
НА ИЗПОЛЗВАНАТА ЗЕМЕДЕЛСКА ПЛОЩ.....289

Доц. д-р Красимира Славева
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВЪВ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ
НА БЪЛГАРИЯ СЪС СЕЛСКОСТОПАНСКИ СТОКИ 296

Доц. д-р Любомир Любенов
СЕГМЕНТИРАНЕ ПАЗАРИТЕ НА ПЧЕЛЕН МЕД
В ОБЛАСТ РУСЕ.....304

Гл. ас. д-р Галя Георгиева
ВИДОВО МНОГООБРАЗИЕ НА БИОПРОДУКТИТЕ
В ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО 309

Доктор по икономика Георги Димитров
ПРИЛОЖЕНИЕ НА МЕТОДИТЕ ЗА БИЗНЕС ПРОГНОЗИРАНЕ
В АГРАРНИЯ СЕКТОР.....317

Докторант Александър Ангелов
УПРАВЛЕНИЕ НА ЗАПАСИТЕ ОТ ДОСТАВЧИЦИТЕ
ВЪВ ВЕРИГИТЕ НА ДОСТАВКА В СЕЛСКОТО
СТОПАНСТВО 330

Студент Надежда Беновска
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ХИБРИДЕН СОРТ ЦАРЕВИЦА
КНЕЖА 509. НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРОМЕНЯТ
ИКОНОМИКАТА 336

Информационни технологии в селското стопанство

Проф. д.ик.н Сергей Охрименко, доц. д-р Агоп Саркисян,
докторант Сергей Пянковский
ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА ПРОЦЕСИТЕ
ПО УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗВЪНРЕДНИ СИТУАЦИИ 347

Доц. д-р Светослав Илийчовски
АНАЛИЗ НА ДИГИТАЛНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА ЖЕНИТЕ
ПРЕДПРИЕМАЧИ В БЪЛГАРИЯ И АНГЛИЯ 354

Антоний Богданов
ИТ АВТОМАТИЗАЦИЯ В ЗЕМЕДЕЛИЕТО.....360

Екологизация и устойчиво развитие на селското стопанство

Prof. DSc. Shaban Nidal, Dr. Erika Andenna Dr. Kadhum Eman,
Dr. Luay Tailah
AGRONOMISTS JOB DON'T REDUCE NATURAL RESOURCES
TO MEET TODAY'S NEEDS WITHOUT COMPROMISING
THE NEEDS OF FUTURE GENERATION.....369

Доц. д-р Минка Анастасова – Чопева
РАВНИЩЕ НА СОЦИАЛНАТА УСТОЙЧИВОСТ
В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО 378

Доц. д-р Тихомир Личев
ДЕМОГРАФСКИЯТ ВЗРИВ“ И ГЛОБАЛНИТЕ КЛИМАТИЧНИ
ПРОМЕНИ.....386

Албена Симеонова, Пепо Петров
БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ - СЪЩНОСТ
И ПРОБЛЕМИ. САНКЦИИ, ДОБРИ ПРАКТИКИ
И ИНОВАЦИИ.....392

Гл. ас. д-р Емил Николов
ИНТЕГРИРАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА
ОТГОВОРНОСТ В ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ.....403

Гл. ас. д-р Иван Маринов
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
В БЪЛГАРИЯ ЧРЕЗ ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ
НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ 410

Гл. ас. д-р Десислава Алексиева
ИНТЕРЕСИ В УПРВЛЕНИЕТО.....417

Гл. ас. д-р Елена Йорданова
ЕКОЛОГИЧНА ОТГОВОРНОСТ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ 423

Докторант Валерия Николаева
ИНТЕЛИГЕНТНО ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА
ПРОИЗВОДСТВО НА КАРТОФИ.....428

Магистър Галина Мирчева
БАЛАНС МЕЖДУ ПРИРОДО-ЕФЕКТИВНО И МОДЕРНО-
ТРАДИЦИОННО СТОПАНСТВО
(по примера на смесено животновъдно-растениевъдно стопанство
в с. Петърница, общ. Долни Дъбник, обл. Плевен) 437

Студент Анета Врайкова
БИОРАЗНООБРАЗИЕТО И ПРЕХОДА КЪМ ПО-ЕКОЛОГИЧНА
ИКОНОМИКА 444

Студенти Радой Йосифов и Анета Врайкова
АНАЛИЗ НА ПРЕДЛАГАНИТЕ БИОПРОДУКТИ
В ХРАНИТЕЛНА ВЕРИГА БИЛЛА БЪЛГАРИЯ 450

Правни, исторически и социално-културни бариери на общата селскостопанска политика в Европейския съюз

PhD. Associate Professor Panagoreț Ioana, PhD. Associate Professor Panagoreț Dragoș, PhD. Lecturer Panagoreț Andreea
FOOD SAFETY POLICIES AND STRATEGIES IN ROMANIA 461

К.э.н., старший преподаватель Елена Сергеевна Шараг
ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЯ
АГРОСЕКТОРА УКРАИНЫ 472

Доц. д-р Маруся Линкова
ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ИМПЕРАТИВИ И ФЛУКТУАЦИИ
В РАЗВИТИЕТО НА АГРОБИЗНЕСА 478

Доц. д-р Ирена Емилова
ЗА СОЦИАЛНАТА РОЛЯ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ..486

Доц. д-р Николай Марков, доц. д-р Светослава Стойчева
НЕРАГЛАМЕНТИРАНИЯ ТРУД – СОЦИАЛЕН ДЪМПИНГ
В ЖИВОТНОВЪДСТВОТО.....491

Гл. ас. д-р Надежда Цветкова
ПРЕЗДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЕЙНОСТТА
НА ЗЕМЕДЕЛСКИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛ-ПЧЕЛАР 502

Мирослав Маринов
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ
КООПЕРАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ЗАСИЛЕНА
КОНКУРЕНЦИЯ.....507

Доктор Георги Ангелов
ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО И ВЪЗДЕЙСТВИЕТО
НА ПОДХОДА ЛИДЕР ВЪРХУ МЕСТНОТО РАЗВИТИЕ
ЗА ПЪРВИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД НА ПРСР (2007-2013).....513

Докторант Боряна Георгиева
ОСНОВНИ АСПЕКТИ И ПРОБЛЕМИ ПРИ ДЕФИНИРАНЕ
НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ.....522

Докторант Росен Коцев
НЯКОИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПРОБЛЕМИ НА СЕЛСКИТЕ
РАЙОНИ В КОНТЕКСТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 529

Докторант Елена Ташкова
ДЕЙНОСТИ В РЕГИОНА НА ОБЛАСТ БЛАГОЕВГРАД/
ОБЛАСТНА ДИРЕКЦИЯ НА ДФ „ЗЕМЕДЕЛИЕ“ –
БЛАГОЕВГРАД 540

Докторант Цветан Марков
АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА ОБЕКТИТЕ НА
ИНДУСТРИАЛНА СОБСТВЕНОСТ В БЪЛГАРИЯ 548

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

**СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО
И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО**

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1762-3

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ИМПЕРАТИВИ И ФЛУКТУАЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА АГРОБИЗНЕСА

Доц. д-р Маруся Линкова,
Стопанска академия „Д. А. "Ценов" – Свищов
катедра „Аграрна икономика"

Резюме: *Институционалните императиви обикновено са свързани с флуктуации в развитието на стопанските процеси. Развитието на конкурентен агробизнес до голяма степен зависи от избора на адекватни подходи и модели за изграждане на мултифункционално земеделие, като във всеки регион се потърсят конкретните форми за сътрудничество между земеделските стопанства, местните власти и общности. Балансът зависи както от външните въздействия, така и от самите бизнес организации да насочат вниманието си към потребителите и пазарното търсене. Научно-образователните институции могат да бъдат медиатори в процесите на координация между субектите.*

Ключови думи*: институционални императиви, агробизнес, координация, публични мерки за подпомагане*

1. Въведение

Изследването на теоретико-методологическите основи и институционалните императиви на взаимодействието между публичните власти и стопанските структури при управлението и развитието на селското стопанство в Р България е от изключителна важност. Известно е, че различните модели на публично въздействие предизвикват както позитивни, така и негативни ефекти върху стопанските процеси. Във връзка с това настоящата разработка има за цел да аргументира основните действия, способстващи за избягване на негативните флуктуации в развитието на агробизнеса, резултат от структурната трансформация в институционалната рамка на българското селско стопанство и адаптирането на организационните структури към динамичните промени на пазарната среда. За постигане на научно изследователската цел са поставени следните задачи:

- идентифициране формите на външно въздействие върху процесите в българското земеделие;

• идентифициране на отклоненията от нормативните и обществените формални правила на агрегираните публични мерки за подпомагане и поддръжка производството на основни селскостопански продукти в България и аргументиране на основните действия, способстващи за избягване на негативните флуктуации в развитието на агробизнеса.

2. Раздел

2.1. Форми на външно въздействие върху процесите в българското земеделие

Пазарните преобразования в Европейския съюз оказват влияние върху развитието на икономиката и променят условията за функциониране както на институциите, така и на стопанските субекти. Тези преобразования са базирани върху използването на формални правила, способстващи за разрешаване на проблемите в икономиката и аграрната сфера на България. След 90-те години на 20-ти век институционалната рамка на българското селско стопанство претърпя структурна трансформация. Изградени са основните институции и инфраструктура, осигуряващи администрирането на процесите в земеделието в контекста на ОСП на ЕС. От 58 основни държавни учреждения, 9 са пряко свързани със селското стопанство. (http://www.nsi.bg/bg/content/92/basic-page/), а към Министерството на земеделието, храните и горите 12 са второстепенните разпоредители с бюджет. Успоредно със Закона за подпомагане на земеделските производители, през 1998 г. е създаден Държавен фонд „Земеделие", който чрез Разплащателната агенция предоставя европейското и националното подпомагане на агробизнеса по мерките от Общата селскостопанска политика (ОСП) и Общата рибарска политика (ОРП) на Европейския съюз (ЕС), както и по линия на държавните помощи. Основните форми за подпомагане на земеделските стопани са: *европейско финансиране* – директни плащания и пазарна подкрепа; *национално финансиране* – национални доплащания, държавни помощи и целево кредитиране; *съфинансиране* по одобрени и осъществени проекти.

В ЕС действат 45 програми, 9 от които са насочени към иновации в земеделието, хранително-вкусовата промишленост и горите. Приоритет са идеите на местните общности за укрепване на местната икономика, публично частните партньорства икономическата и социалната инфраструктура в регионите, средства за които се осигуряват на многофондов принцип от Европейския фонд за развитие на

селските райони, Европейския социален фонд, Европейския фонд за регионално развитие. Членството в ЕС насочва към българското земеделие и селските райони сериозен финансов ресурс - 10 млрд. лв. по линия на директните плащания и над 6,4 млрд. лв. по Програмата за развитие на селските райони (Янчева, 2017). За сравнение, общите разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА) през 2015 г. в българската икономика са 21 182,6 млн. лв., от които 1 891,4 млн. лв. (10%) са в селско, горско и рибно стопанство. (http://www.nsi.bg/, 2017) Делът на реформираната Обща селскостопанска политика (ОСП) в Многогодишната финансова рамка (МФР) за периода 2014-2020 г. е 312,7 млрд. евро, от които 29 % са предвидени за преки помощи и разходи, свързани с пазара по I стълб на ОСП и 95,6 млрд. евро (9 %) по II стълб за развитие на селските райони. (http://evropeiskipravenpregled.eu/, 2017)

Държавното подпомагане се осъществява чрез преки и косвени инструменти. Ориентацията към пазарна икономика поставя като приоритет на държавната политика косвените инструменти – подобряване на административното обслужване, поддържане на съвременна пътно-транспортна, териториално-устройствена и социална инфраструктура, насочване на търговията със земеделски стоки към трети страни, намаляване на съвкупната данъчна тежест, освобождаване от данъци и данъчни облекчения и т. н. Стратегическото значение на земеделието да осигурява хранителни продукти за населението и суровини за други сектори на националната икономика аргументира прилагането на няколко основни преки инструмента за подпомагане на агробизнеса – държавни помощи de minimis, нотифицирани държавни помощи, помощи при бедствия и аварии и краткосрочни целеви кредити.

Държавните помощи de minimis се насочват в следните три направления:

- компенсиране на земеделските производители за понесени щети при настъпване на неблагоприятно климатично събитие или заболяване
- подпомагане на земеделски стопани, отглеждащи селектирани сортове (маслодайна роза) или породи животни (специализирани месодайни крави, овце-майки и кози-майки, коне, порода „Българско овчарско куче и пр.)
- подпомагане на заетите в сектор „Пчеларство“, тютюнопроизводители, зеленчукопроизводители и др.

Нотифицирана държавна помощ се предоставя при реализирането на доброволно поети ангажименти за хуманно отношение към

птиците, свинете и др. животни, както и за компенсиране на щетите по земеделските култури, причинени от неблагоприятни климатични събития, които могат да бъдат приравнени на природни бедствия или за напълно пропаднали площи в резултат на природни бедствия или на неблагоприятни климатични условия.

Чрез Държавен донд „Земеделие“ се предоставят *краткосрочни целеви кредити* за закупуване на:

- семена, разсад, минерални торове и препарати за растителна защита за производство на пшеница, картофи, пипер, домати и др.
- фураж и/или фуражни компоненти за изхранване на зайкини-майки и мъжки разплодници, за свиневъдите, птицевъдите и др.

2.2. Аргументиране на основните действия, способстващи за избягване на негативните флуктуации в развитието на агробизнеса

Според данните на Евростат, България е една от страните в които субсидиите до момента нямат позитивно влияние върху брутната добавена стойност (БДС), произведена от сектора. Динамиката на БДС от селското стопанство е представена на фиг. 1. За единадесет години, БДС от селското стопанство нараства от 2949 млн. лв. едва на 3937 млн. лв., независимо от значителното субсидиране и окрупняването на стопанствата в България.

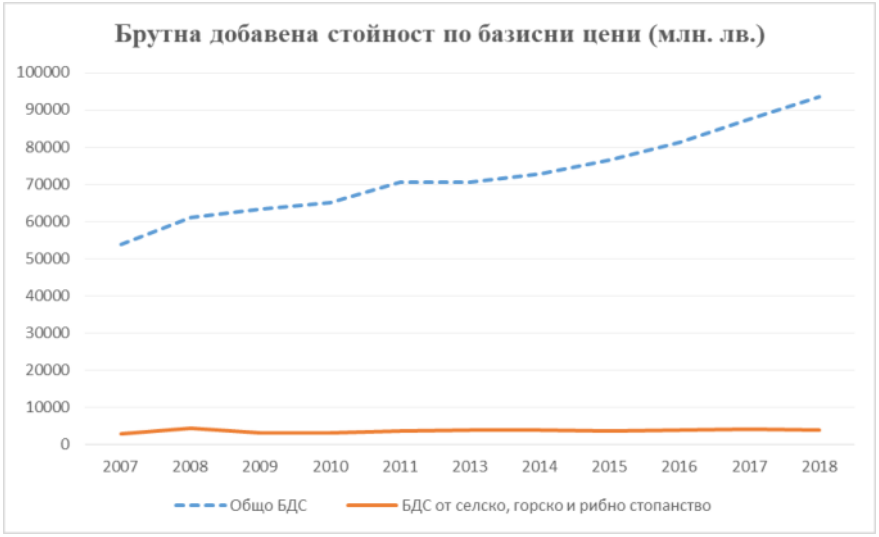

Фиг. 1. Динамика на БДС за периода 2007 – 2018 г.
Източник: https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/result.jsf?x_2=135

Оформя се двуполюсно земеделие (големи и много малки земеделски стопанства), при което 1,5 % от тях стопанисват 82 % от обработваемата земя за отглеждане на пет зърнени и маслодайни култури (пшеница, ечемик, царевица, слънчоглед и рапица).

Свиват се или са пред закриване традиционни подсектори като зеленчукопроизводство (от 853,5 млн. лв. през 2007 г. на 344,1 млн. лв. през 2017 г.), производството на картофи намалява петкратно, овощарство (намалява производството на: круши от 21,8 на 2,2 млн. лв.; ябълки – от 44,1 на 22,2 млн. лв.; грозде – от 241,9 на 148,3 млн. лв.), коневъдство (намалява с 90 %), овцевъдство (почти 40 % намаление) и пр. като съответно почти пет пъти намалява и продукцията от животновъдството. За периода 2007 – 2017 г. преработката на селскостопански продукти намалява двукратно от 443,3 на 228,7 млн. лв.

Преобладаващата част от произведената в България селскостопанска продукцията (65% от общата продукция) е предназначена за износ, но в структурата на износа преобладават непреработените продукти и суровини, които в последните години заемат около 60% от експорта на селскостопански стоки. В същото време нараства вносът на селскостопански продукти, за които има изградени традиции и подходящи условия за производство в страната. Вносът на жизнено важни продукти като плодове, зеленчуци и месо достига до 70-80%, въпреки че България има огромен потенциал за развитие и утвърдени традиции в производството на селскостопанска продукция и сравнително добра обезпеченост с обработваема земя. (Вж. фиг. 2)

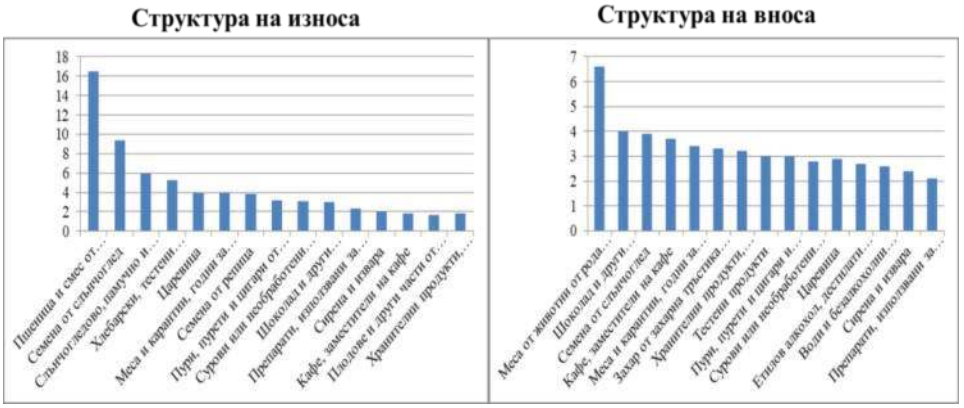

Фиг. 2. Структура на износа и вноса на основни селскостопански продукти

Източник: Аграрен доклад, 2018, с. 95-96. (https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2019/05/22/agraren_doklad_2019_bg.pdf, 2019)

Достъпът до пазара на преобладаващия брой малки земеделски стопанства е ограничен, а точно те осигуряват разнообразието от селскостопански продукти с добро качество на достъпни цени. Това допълнително задълбочава структурните и териториалните асиметрии в развитието на българското селско стопанство. За десет години Южен централен район от лидер в производството на селскостопанска продукция, особено зеленцукопроизводство, овощарство, лозарство, значително изостава като намалението е с повече от половин млрд. лв. (https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/result.jsf, 2019)

Слабо е нивото на хоризонталното и вертикалното сътрудничество в селскостопанския сектор като в същото време намалява броя на сдруженията – от 372 на 258 и се свива трикратно кооперативната организационна форма от близо 2000 през 2003 г. до 767 през 2016 г. До момента в България са признати 15 организации на производители на селскостопански продукти и 39 групи производители с общо 333 членове, но са твърде далече от реализирането на възможностите за укрепване на пазарните позиции на членуващите стопанства и изграждане на партньорства.

Отклоненията на агрегираните публични мерки за подпомагане на селското стопанство от заложените цели и възприетите формални правила могат да се систематизират в няколко направления:

1. европейските субсидии нямат позитивно влияние върху брутната добавена стойност, произведена от селското стопанство в България;
2. оформя се двуполюсно земеделие като се свиват или са пред закриване традиционни подсектори;
3. проявяват се асиметрии в износа и вноса на селскостопански продукти;
4. ограничен е достъпът до пазара на малките земеделски стопанства и се задълбочават социалните и икономическите различия в регионите;
5. слабо е хоризонталното и вертикалното сътрудничество в сектора

Действащите формални правила за подпомагане и регулиране на селското стопанство не осигуряват икономически растеж и подобряване конкурентоспособността на отрасъла. Проблемите, свързани с управлението и развитието на икономиката в условията на институционални преобразования са обект на множество изследвания в специализираната литература. Стават особено актуални след 80-те години на 20-ти век, когато страните от Централна и Югоизточна Европа

се насочват към структурни социални, икономически и институционални преобразования. Независимо от нарастващия интерес към анализа и оценката на взаимодействието между институциите и организациите от агробизнеса е необходимо *провеждане на по-задълбочени научни изследвания относно координацията между субектите* (Николова М. и., 2018) за постигане по-висока конкурентоспособност на агробизнеса и ориентация към сектори на селското стопанство, генериращи по-висока добавена стойност.

В унисон с основната стратегическа цел на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030 – науката в България да се превърне във фактор за развитието на икономика, базирана на знанието и иновационните дейности, и икономическата теория и бизнес практиката изпитват потребност от нови подходи за определяне и насочване на финансовите потоци към организациите в агробизнеса. Координирането на научните изследвания между отделните изследователски звена, публичните институции в областта на земеделието и организациите от агробизнеса е приоритет на Националната стратегия за устойчиво развитие на земеделието в България.

За успешното развитие на българското селско стопанство е необходимо да се предложат подходи и модели за изграждане на мултифункционално земеделие чрез стимулиране на едрите и успешни фермери да осъществяват по-ниско интензивни и трудоемки производства (зеленчукопроизводство, овощарство, овцевъдство и др.) или да създават нов тип кооперации с по-малките земеделски стопанства – особен тип клъстери по примера на Дания или Франция. (Николова М. и., 2018)

За да се реализират възможностите за мултиплицирани ползи (укрепване на пазарните позиции, изграждане на партньорства, хоризонталното и вертикалното сътрудничество) във всеки регион трябва да се намерят конкретните форми за сътрудничество между земеделските стопанства, местните власти и общности. Инициативата трябва да дойде „от вътре навън“, т.е. бизнес организациите да насочат вниманието си към потребителите, пазарното търсене и диверсификацията на пазарите на произведените продукти. Фактът, че броят на търговските дружества петкратно нараства от 1518 на 6 322 може да се приеме като предпочитана от бизнеса алтернатива на окрупняване на капитала пред кооперирането и сдружаването.

Заключение (Изводи)

Институционалните императиви и флуктуациите в развитието на агробизнеса вероятно ще са перманентно предмет на научните изследвания, тъй като селското стопанство е основен структуро-определящ сектор на националното стопанство. Може да се обобщи, че в страната са изградени основните институции и инфраструктура, осигуряващи администрирането на процесите в земеделието, но са необходими задълбочени научни изследвания относно координацията между субектите за постигане по-висока конкурентоспособност на агробизнеса и ориентация към сектори на селското стопанство, генериращи по-висока добавена стойност. Успешното развитие на селското стопанство до голяма степен зависи от избора на адекватни подходи и модели за изграждане на мултифункционално земеделие, като във всеки регион трябва да се намерят конкретните форми за сътрудничество между земеделските стопанства, местните власти и общности.

ЛИТЕРАТУРА

Николова, М. (3/2013). Потенциал на регион Свищов за създаване на растениевъдна биомаса. *Електронно списание „Диалог, Свищов*.

Николова, М. М. (2018, Том 25). Възможности и модели за функциониране на регионални фермерски пазари. *Алманах научни изследвания СА Д. А. Ценов, Свищов*, 156-185.

Янчева, С. з.-м. (2017, март 14). Ще останат ли фермерите на пазара след промяна на ОСП. (Н. Бочева, Interviewer)

Nikolova, M. M. (4/2018). Coordinating participant relations in the organization and functioning of regional farmer's markets in Bulgaria. *Paradigms of knowledge, Praha*.

(n.d.). Retrieved from http://www.nsi.bg/bg/content/92/basic-page/.

http://evropeiskipravenpregled.eu/. (2017, март 18). Retrieved from www/nsi.bg.

http://www.nsi.bg/. (2017, март 18). Retrieved from https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/module.jsf?x_2=12&lang=bg.

https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/result.jsf. (2019, 09 04). Retrieved from www.nsi.bg.

https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2019/05/22/agraren_doklad_2019_bg.pdf. (2019).